

Factsheets voor coalitievorming

Gert Buiten
November 2025

1. Inleiding

De Tweede Kamerverkiezingen van 2025 zijn achter de rug, en het proces naar het zoeken van een geschikte coalitie is begonnen. Dat is de afgelopen tientallen jaren vaak een moeizaam, langdurig en ondoorzichtig proces geweest – dat niet altijd een krachtadig en langzittend kabinet opleverde. Voortbouwend op een eerder essay¹ heb ik hiervoor een gestructureerde en meer transparante benadering ontwikkeld. Hieruit komt naar voren dat een middenkabinet het beste in staat geacht moet worden om Nederland uit het huidige dal te helpen. En als dat niet lukt zou als ‘second best’ een brede coalitie in beeld komen en pas als ook dat niet lukt zou een kabinet ‘over rechts’ de beste resterende optie zijn.

2. Opzet van de analyse

Uitgangspunt daarbij is dat goede coalities bestaan uit partijen die enerzijds voldoende van elkaar verschillen om niet elkaars concurrent te zijn en elkaar juist aan te kunnen vullen en anderzijds voldoende gemeenschappelijke doelen te hebben om een samenhangend team te vormen. Om daar een indruk van te krijgen kan onder andere gekeken worden naar levensbeschouwelijke achtergrond, samenwerkingsprofiel, de mate waarin partijen dezelfde onderwerpen belangrijk vinden en dezelfde taal spreken en de mate waarin hun ‘kroonjuwelen’ terugkomen in de grootste gemene deler van de programma’s van de coalitiepartners. Deze criteria zijn uitgewerkt en meetbaar gemaakt door te kijken naar welke woorden iedere partij gebruikt in zijn programma en hoe vaak die dan voorkomen. Dat is op zich een versimpeling van de werkelijkheid maar het blijkt in de praktijk behoorlijk goed te werken. In bijlage 5 wordt dit verder uitgelegd.

Eerste stap in de benadering is een ‘coalitiezoeker’ die voor alle mogelijke combinaties van drie, vier en vijf partijen het zetelaantal bevat, de samenwerkingsprofielen en twee maatstaven voor overeenkomst in de programma’s. Naar aanleiding van de conclusie van verkenners Koolmees heb ik bovendien per combinatie aangegeven of de PVV en/of FVD erin zit, omdat die door meerdere partijen worden uitgesloten. Op basis van de definitieve zetelaantallen van de Tweede Kamerverkiezingen 2025 zijn er in totaal 33 coalities van drie, vier of vijf partijen die voldoende zetels hebben en waarin PVV en FVD niet voorkomen (zie bijlage 1 voor het complete overzicht van de 33 coalitiemogelijkheden en www.chrp.online voor het volledige overzicht van meer dan 4.000 combinaties in de coalitiezoeker). De bovenste zeven combinaties bevatten allemaal CDA, D66, VVD en GL/PVDA met eventueel nog een extra partij erbij. De achtste combinatie is de hoogste met een rechtse signatuur: CDA, D66, VVD, JA21 en BBB. Een dergelijke combinatie heeft de voorkeur van de VVD omdat die niet met GL/PVDA in één kabinet wil zitten. Tegen die achtergrond is het interessant dat er ook nog combinaties zijn waar CDA, D66 en GL/PVDA wel samen in zitten maar dan juist de VVD niet: combinatie van die drie partijen plus JA21 en dan één van de kleine partijen.

¹ Gert Buiten, *Voorbij links, midden en rechts? Formeren met samenwerkingsprofielen*, 2025

Op basis van deze ingrediënten heb ik voor drie mogelijke coalities ‘factsheets’ samengesteld met de beschikbare indicatoren en een analyse. Die coalities zijn: een middenkabinet van CDA, D66, VVD en GL/PVDA, een kabinet ‘over rechts’ van CDA, D66, VVD, JA21 en BBB en een ‘brede coalitie’ van CDA, D66, JA21, GL/PVDA en SP. Bij die laatste twee zijn andere varianten mogelijk maar de uitkomsten van de analyse zullen naar verwachting grotendeels hetzelfde zijn.

3. Uitkomsten per potentiële coalitie

Het middenkabinet van CDA, D66, VVD en GL/PVDA heeft een ruime meerderheid in de Kamer. Het omvat drie levensbeschouwelijke achtergronden en drie types samenwerkers en vertegenwoordigt daarmee de zienswijze van veel verschillende belangrijke groepen kiezers. De mate van overlap in de partijprogramma’s is met 80% hoog en evenwichtig en de ‘kroonjuwelen’ van iedere partij komen terug in de grootste gemene deler. Kortom: de balans tussen verscheidenheid en samenhang is goed. Onderhandelingen zullen vooral gaan over de manier waarop de gezamenlijke, gedeelde doelen het beste kunnen worden bereikt – waarbij verwacht mag worden dat daarbij een goede afweging plaatsvindt tussen de belangen en wensen van de vele groepen die door de coalitie worden vertegenwoordigd. Gezien de samenstelling qua samenwerkingsprofielen heeft deze coalitie goede kansen om te komen tot goed gestructureerde en breed gedragen aanpakken van maatschappelijke problemen die het beste collectief opgelost kunnen worden. Daarbij zal de VVD min of meer automatisch in de rol komen om te daarbij bewaken dat de regeldruk en de belastingdruk binnen de perken blijven – en zich dus prima kunnen profileren als de enige echte vertegenwoordiger van de rechtse kiezers.

Het kabinet ‘over rechts’ van CDA, D66, VVD, JA21 en BBB heeft een kleine meerderheid aan zetels in de Tweede Kamer. Het omvat vier levensbeschouwelijke achtergronden en drie types samenwerkers en vertegenwoordigt daarmee de zienswijze van verschillende belangrijke groepen kiezers – maar alleen met een centrum-rechtse signatuur. De mate van overlap in de partijprogramma’s is met 78% relatief hoog maar niet zo evenwichtig: de overlap tussen vooral CDA en D66 en in mindere mate BBB enerzijds en JA21 anderzijds is duidelijk lager dan tussen de andere partijen onderling. Voor D66 en VVD en vooral CDA komen veel van de belangrijkste woorden waarmee ze zich profileren ten opzichte van het gemiddelde partijprogramma (de ‘kroonjuwelen’) terug in de overlap tussen de partijprogramma’s, maar niet allemaal. Bij JA21 en BBB komt een aanzienlijk deel van de kroonjuwelen niet terug in de overlap.

Onderhandelingen zullen dus deels gaan over onderwerpen die voor één of twee partijen belangrijk zijn en voor de anderen niet. Dat maakt de kans reëel dat een deel van de doelen van de coalitie niet echt door alle partners worden gesteund. Verder moet verwacht worden dat bij de afwegingen en keuzes vooral de belangen van kiezers uit het midden en van rechts worden meegewogen en veel minder die van kiezers ter linkerzijde.

Qua onderlinge dynamiek moet er rekening mee worden gehouden dat VVD, JA21 en BBB onderling zullen blijven concurreren om de stem van eigenbemoeiers – iets dat in het kabinet-Schoof ook gebeurde. Daarnaast is er een reële kans dat er binnen het kabinet twee blokken ontstaan, met enerzijds CDA en D66 en anderzijds VVD, JA21 en BBB.

Uitgaand van de samenwerkingsprofielen zal deze coalitie moeite hebben om te komen tot collectieve maatschappelijke acties: CDA en D66 zijn hier voorstander van maar de ‘eigenbemoeiers’-partijen hebben daar mee moeite mee vanwege onder andere regel- en belastingdruk. Dit is een extra potentiële breuklijn in deze coalitie. De VVD zal hier een cruciale rol spelen omdat die in het verkiezingsprogramma wel degelijk op een aantal punten pleit voor gezamenlijke actie op nationaal en internationaal niveau. Dat biedt BBB en JA21 de kans om zich als belangrijkste vertegenwoordigers van de ‘eigenbemoeiers’ in deze coalitie te profileren.

De 'brede coalitie' van CDA, D66, JA21, GL/PVDA en SP heeft een krappe meerderheid aan zetels in de Tweede Kamer. Hij omvat vijf levensbeschouwelijke achtergronden en drie samenwerkings-types en vertegenwoordigt daarmee de zienswijze van diverse belangrijke groepen kiezers. Qua politieke kleur zijn zowel het midden als de linker- en rechterzijde van het politieke spectrum vertegenwoordigd dus dit is een 'brede coalitie'. De mate van overlap van de partijprogramma's is met 78% relatief hoog maar niet echt evenwichtig. Tussen CDA, D66, GL/PVDA en SP is de onderlinge overlap duidelijk groter dan de overlap van ieder van deze partijen met JA21. Opvallend genoeg is de overlap tussen JA21 en GL/PVDA en SP wat groter dan die van JA21 met D66 – terwijl die laatste partijen beiden een liberale achtergrond hebben.

Voor CDA, GL/PVDA en in iets mindere mate D66 komen veel van de belangrijkste woorden waarmee ze zich profileren (de 'kroonjuwelen') terug in de grootste gemene deler van de verkiezingsprogramma's van de partijen in deze coalitie, maar niet allemaal. Bij de SP is de overlap al beduidend lager en het laagst is de overlap bij JA21. Onderhandelingen zouden naar verwachting dus deels gaan over onderwerpen die voor enkele partijen duidelijk belangrijker zijn dan voor de anderen. Dat brengt een risico met zich mee dat niet alle doelen van de coalitie echt gedragen worden door alle partners.

Qua onderlinge dynamiek zal er waarschijnlijk op een aantal thema's sprake zijn van een soort driehoeksverhouding, maar wel iedere keer met andere combinaties op de punten. Op sociaal-economisch gebied bijvoorbeeld zal aan één punt JA21 vooral het geluid laten horen van conservatieven, ondernemers en eigenbemoeiers, aan een tweede punt zullen GL/PVDA en SP het duidelijkst het perspectief van werknemers, huurders en niet-werkenden vertegenwoordigen terwijl aan de derde punt CDA en D66 een middenpositie innemen. Dit zou kunnen voorkomen dat er voortdurend binnen het kabinet polarisatie plaatsvindt en dat er juist door de variëteit aan achtergronden voldoende basis is om samen te komen tot beleid dat een breed draagvlak in de samenleving heeft.

Gezien de samenwerkingsprofielen zullen CDA, D66 en vooral GL/PVDA en SP een voorkeur hebben voor collectieve maatschappelijke acties terwijl JA21 daar vanuit het perspectief van eigenbemoeiers niet direct voorstander van is gezien de hogere regel- en belastingdruk die daarmee gepaard kan gaan. Hier zou JA21 dus de rol krijgen om te voorkomen dat de andere partijen te ver doorschieten – en daarmee de belangrijkste vertegenwoordiger voor de eigenbemoeiers onder de kiezers worden.

4. Vergelijking van de coalities

Grote uitdaging voor welk kabinet dan ook is het organiseren van een aantal maatschappelijke collectieve acties om een aantal vaak al jaren slepende cruciale problemen op te lossen waarvoor een samenhangende gezamenlijke aanpak van een veelheid van burgers, bedrijven, overheden en andere actoren in de samenleving voor nodig is. Die collectieve acties mogen echter niet leiden tot een toename van belasting- en regeldruk en moeten bovendien plaatsvinden in een land waar ruimte en arbeid schaars zijn. Hoogstwaarschijnlijk zullen die collectieve acties ook nadelen hebben voor bepaalde mensen, bedrijven en andere partijen, waardoor het ook nog een hele klus zal zijn om voldoende draagvlak in de samenleving te verkrijgen en te behouden. En het zal ook nog gaan om acties die een langdurige inspanning vergen waarvoor een lange termijnbeleid en een stabiel bestuur nodig zijn en het algemeen belang voorop moet staan. Als een coalitie dat voor elkaar kan krijgen zal dat geen 'waterig compromis' zijn maar eerder het ei van Columbus waar Nederland eigenlijk al jaren naar op zoek is.

Van de drie bekeken coalities lijkt het middenkabinet de beste papieren te hebben om deze titantenklus te klaren. Er is sprake van een ruimte Kamermeerderheid, een hoge mate van samenhang tussen de partijprogramma's, van iedere partij komen alle kroonjuweelwoorden terug in de overlap van de programma's, er mag een goede interne dynamiek verwacht worden en deze

coalitie vertegenwoordigt grote delen van de bevolking en stromingen. Mogelijk nadeel is dat de vleugels ter linker- en rechterzijde niet aanwezig zijn en dat er daarmee een risico is dat maatschappelijke ontevredenheid bij onder andere de hardline eigenbemoeyers op rechts onvoldoende wordt opgelost en daarmee de maatschappelijke polarisatie niet wordt opgelost.

Mocht het middenkabinet er om één of andere reden niet kunnen komen, dan is van de andere twee bekeken opties de brede coalitie waarschijnlijk de beste tweede keus. Dit zal veel onderhandelen vergen en meerdere deelnemers zullen 'over hun eigen schaduw heen moeten stappen', maar er zijn dan wel binnen één kabinet een veelheid van belangen en perspectieven vertegenwoordigd om tot een samenhangend, evenwichtig lange termijnbeleid te komen dat voldoende draagvlak kan hebben in de samenleving. Dit kabinet heeft beduidend minder interne samenhang dan het middenkabinet, maar door de variëteit aan achtergrond kan een interne dynamiek creëren die het mogelijk maakt dat conflicten niet escaleren. En mocht dit kabinet inderdaad in de praktijk resultaten boeken dan kan dat zelfs leiden tot een vermindering van de polarisatie en van de kloof tussen politiek en burgers.

Het zal nog wel een uitdaging zijn om enerzijds GL/PVDA en SP en anderzijds JA21 in één coalitie te krijgen. Voor GL/PVDA en SP kan een argument zijn dat een redelijk groot deel van hun kroonjuwelen in de grootste gemeente deler van de verkiezingsprogramma's zit. Voor JA21 geldt dat veel minder – maar daar kan bij aangetekend worden dat ook in een kabinet over rechts dr kroonjuwelen van JA21 maar beperkt in de overlap zitten. De kroonjuwelenindex voor JA21 is in de brede coalitie 41 en 'over rechts' 43, dus vrijwel hetzelfde. Het feit dat JA21 meedoet in plaats van VVD zou voor een aantal kiezers kunnen compenseren dat ook de SP deelneemt en voor anderen zou juist de deelname van SP het acceptabel kunnen maken dat JA21 meedoet.

Het kabinet 'over rechts' lijkt van de drie onderzochte opties het minst geschikt voor de genoemde titanenklus. De onderlinge samenhang is duidelijk minder groot dan bij het middenkabinet en er liggen diverse serieuze breuklijnen zonder goed mechanisme om interne conflicten goed te managen. Een herhaling van de gebrekkige daadkracht van het kabinet-Schoof ligt op de loer bij deze constructie. Daarnaast vertegenwoordigt het kabinet een aantal delen van de bevolking niet of maar heel beperkt, wat enerzijds kan leiden tot gebrekkige belangenafwegingen en anderzijds tot onvoldoende maatschappelijk draagvlak voor het beleid. Daarmee is er een risico dat bij deze coalitie de maatschappelijke polarisatie verder toeneemt.

5. Conclusies

Van de 33 mogelijke coalities die voldoen aan de door verkenner Koolmees geschetste voorwaarden zijn er in deze analyse drie onderzocht en vergeleken aan de hand van een aantal criteria. Daarbij is niet gekeken naar de exacte inhoud van mogelijke regeerakkoorden, maar naar de mate waarin een potentiële coalitie in staat lijkt om Nederland de komende jaren te helpen de grote problemen op te lossen waar het land mee kampt. Iedere onderzochte partijcombinatie is een concreet voorbeeld van een type kabinet, waarbij variaties mogelijk zijn door een kleine partij toe te voegen of te vervangen door een andere kleine partij. Voor de hoofdlijn van de conclusies zal dat weinig uitmaken.

Uit de analyse komt naar voren dat een middenkabinet met CDA, D66, VVD en GL/PVDA als kern de beste papieren heeft om de maatschappelijke problemen succesvol aan te kunnen pakken. Mocht die coalitie niet tot stand kunnen komen dan wordt het beste alternatief gevormd door een 'brede coalitie' met CDA, D66, JA21, GL/PVDA als kern en bijvoorbeeld SP als extra partij. En pas als dat niet lukt zou gekeken kunnen worden naar een kabinet 'over rechts' met CDA, D66 en VVD als kern en bijvoorbeeld BBB als extra partij.

Bijlage 1

Overzicht alle combinaties van drie, vier en vijf partijen met een zetelmeerderheid en zonder PVV en FVD

Coalitie	Zetelaantal	Gemiddeld koppelperscentage	Verskil hoogste - laagste koppelperscentage	alle 4 profielen	alleen groeps-, structuurgericht en
d66_glpvda_cda_vvd_volt	87	81	3	Ja	Ja
cu_d66_glpvda_cda_vvd	89	80	3	Ja	Ja
d66_glpvda_cda_vvd	86	80	3	Nee	Ja
bbb_d66_glpvda_cda_vvd	90	80	4	Nee	Ja
d66_sp_glpvda_cda_vvd	89	81	6	Nee	Ja
d66_pvdd_glpvda_cda_vvd	89	80	7	Ja	Ja
d66_glpvda_cda_vvd_sgp	89	79	7	Nee	Ja
bbb_d66_ja21_cda_vvd	79	78	8	Nee	Ja
cu_d66_ja21_cda_vvd	78	78	8	Ja	Ja
d66_pvdd_ja21_cda_vvd	78	77	8	Ja	Ja
d66_ja21_cda_vvd_sgp	78	76	8	Nee	Ja
d66_glpvda_ja21_vvd_volt	78	79	10	Ja	Ja
d66_glpvda_ja21_cda_vvd	95	78	10	Nee	Ja
bbb_d66_glpvda_ja21_vvd	81	78	10	Nee	Ja
d66_pvdd_glpvda_ja21_vvd	80	78	10	Ja	Ja
cu_d66_glpvda_ja21_vvd	80	78	10	Ja	Ja
d66_sp_ja21_cda_vvd	78	78	10	Nee	Ja
d66_glpvda_ja21_vvd	77	78	10	Nee	Ja
d66_ja21_cda_vvd_volt	76	78	10	Ja	Ja
cu_d66_glpvda_ja21_cda	76	78	10	Ja	Ja
d66_glpvda_ja21_vvd_sgp	80	77	10	Nee	Ja
bbb_d66_glpvda_ja21_cda	77	77	10	Nee	Ja
d66_pvdd_glpvda_ja21_cda	76	77	10	Ja	Ja
d66_glpvda_ja21_cda_sgp	76	76	10	Nee	Ja
d66_sp_glpvda_ja21_vvd	80	79	12	Nee	Ja
d66_sp_glpvda_ja21_cda	76	78	12	Nee	Ja
d66_glpvda_cda_vvd_denk	89	76	15	Nee	Ja
d66_ja21_cda_vvd_denk	78	73	15	Nee	Ja
d66_glpvda_ja21_vvd_denk	80	74	17	Nee	Ja
d66_glpvda_ja21_cda_denk	76	73	17	Nee	Ja
d66_glpvda_cda_vvd_50plus	88	74	20	Nee	Ja
d66_ja21_cda_vvd_50plus	77	71	21	Nee	Ja
d66_glpvda_ja21_vvd_50plus	79	72	23	Nee	Ja

Groen gemarkeerd: coalities die zijn uitgewerkt met de factsheets in dit essay

Factsheet voor coalitievorming

Potentiële coalitie: “middenkabinet” van CDA, D66, VVD, GL/PVDA

Tabel 1 Basisinformatie

	CDA	D66	VVD	GL/PVDA	Totaal
Aantal zetels	18	26	22	20	86
Levensbeschouwelijke achtergrond	Christen-democratisch	Liberaal	Liberaal	Sociaal-democratisch	--
Samenwerkingsprofiel(en)	Groepsgericht en structuurgericht	Groepsgericht en structuurgericht	Eigenbemoeiers	Groepsgericht en structuurgericht	3 profielen
Gemiddeld koppelpercentage	--	--	--	--	80
Hoogste – laagste koppel%	--	--	--	--	3
Kroonjuwelenindex	100	100	100	100	--

Tabel 2 Koppelpercentages tussen de partijen

	CDA	D66	VVD	GL/PVDA
CDA		79	80	80
D66			80	82
VVD				82
GL/PVDA				

Samenvatting

Deze coalitie heeft een ruime meerderheid aan zetels in de Tweede Kamer. Hij omvat drie levensbeschouwelijke achtergronden en drie types samenwerkers en vertegenwoordigt daarmee de zienswijze van veel verschillende belangrijke groepen kiezers. De mate van overlap in de partijprogramma's is met 80% hoog en evenwichtig: de overlap tussen de partijen onderling is overal vrijwel even groot. En voor alle vier de partijen komen de belangrijkste woorden waarmee ze zich profileren ten opzichte van het gemiddelde partijprogramma (de 'kroonjuwelen') voor 100% terug in de overlap tussen de partijprogramma's.

De coalitiepartners hebben het in hun partijprogramma's dus over dezelfde onderwerpen en spreken dezelfde taal, ondanks de diversiteit aan achtergronden en samenwerkingsprofielen. Onderhandelingen zullen vooral gaan over de manier waarop de gezamenlijke, gedeelde doelen het beste kunnen worden bereikt – waarbij verwacht mag worden dat daarbij een goede afweging plaatsvindt tussen de belangen en wensen van de vele groepen die door de coalitie worden vertegenwoordigd.

Gezien hun onderlinge verschillen mag een dynamiek verwacht worden waarbij de coalitiepartners elkaars sterke punten versterken en de zwakke punten corrigeren. Bovendien zijn

ze maar in beperkte mate concurrenten die zich op dezelfde achterban richten, wat samenwerking ten goede kan komen.

Gezien de samenstelling qua samenwerkingsprofielen heeft deze coalitie goede kansen om te komen tot goed gestructureerde en breed gedragen aanpakken van maatschappelijke problemen die het beste collectief opgelost kunnen worden. CDA, D66 en GL/PVDA zullen daarbij het voortouw nemen, maar de VVD pleit in het verkiezingsprogramma vaak genoeg voor gezamenlijke actie op nationaal en internationaal niveau om daarin mee te gaan. Wel zal de VVD daarbij het belang van de 'eigenbemoedigers' uitdragen en bewaken dat de regeldruk en de belastingdruk binnen de perken blijven – en zich dus prima kunnen profileren als de enige echte vertegenwoordiger van de rechtse kiezers. Hiermee heeft deze coalitie goede papieren om een aantal structurele problemen op te lossen met collectieve acties en een behapbare belasting- en regeldruk. Als deze partijen dat voor elkaar krijgen zal dat geen 'waterig compromis' zijn maar eerder het ei van Columbus waar Nederland al jaren naar op zoek is.

Kroonjuweelwoorden per partij

(In afnemende volgorde van belang)

CDA

In de overlap van de partijprogramma's

Willen, keuzes, vertrouwen, bouwen, land, terug, zetten, samenleving, samen, werk, stimuleren, maken, europa, gemeenten, leven, versterken, sociale, zorg, investeren, tussen, innovatie, werkgevers, kinderen, regionale, ontwikkelen, waarin, mogelijk, investeringen, doen, ruimte, school, via, basis, elkaar, termijn, betrokken, samenwerking, zekerheid, nodig, rol, jongeren, statushouders, regio, maatschappelijke, verantwoordelijkheid, passen, gericht, aanpak, werken, zodat, zowel, arbeidsmigranten, vragen, regio's, financiële, belang, afspraken, perspectief, kansen, politiek, problemen, aandacht, economische, kwaliteit, rijk, vraagt, betere, dragen, leiden, rechtsstaat, ouders, nieuwe, delen, nemen, ander, gezinnen, huisvesting, wetgeving, vormen, mogelijkheden, nieuw, verduurzamen, leren, inzet, zoveel, weerbaarheid, sterke, jaar, pakken, minder, defensie, regels, lange, regie, houden, één, china, democratische, internationaal, neemt, spelen, meedoen, goede, inwoners, pensioen, sectoren, zoals, jonge, voeren, creëren, essentieel, passende, provincies, lang, name, normen, vanuit, halen, gezamenlijke, juist, nationale, integratie, stevig, versnellen, ondersteunen, vrije, versterkt, stappen, schulden, welke, kunt, handhaving, makkelijker, innovaties, bieden, arbeidsmarkt, zich, andere, gemeente

Niet in de overlap van de partijprogramma's,
n.v.t.

D66

In de overlap van de partijprogramma's

Mensen, ruimte, maakt, vooruitgang, wil, , kunnen, maken, daarom, leven, natuur, iedereen, én, toekomst, europa, gezondheid, want, democratie, zorgen, investeren, bouwen, goed, regels, groene, wonen, meer, samen, kansen, geven, vaak, water, steden, nodig, hebben, overal, maar, technologie, ondernemers, sterke, werkt, verschillende, doen, werken, veel, recht, eerlijke, versterken, thuis, begint, zelf, helpen, kiezen, makkelijker, geeft, plannen, kwetsbare, innovatie, vinden, zekerheid, grote, één, problemen, kind, gelijke, geld, sneller, zorg, basis, druk, krijgt, internationaal, schone, huis, bijvoorbeeld, energie, elke, aantrekkelijker, schade, weten, vraagt, klimaat, belangrijk, krijgen, betere, eerste, desinformatie, weinig, zeker, tussen, helpt, leren, plek, buurt, leraren, groen, alles, halen, studenten, kennis, vast, procedures, blijven, macht, sectoren, economie, oplossingen, vooral, per, hier, bieden, school, goede, vooruit, wereld, minder, sterker, loont, groeien, gebruiken, inwoners, eerlijk, koninkrijk, werk, internationale, zorgt, tijd, sterk, rijk, stap, buiten, omdat, toegang, systeem, bodem, verbeteren, vaker, mee, soms, vertrouwen, wijk, beter, meedoen, samenwerking, vandaag, keuzes, morgen, waarin, kwaliteit, gezonde, termijn,

lange, regie, daarvan, leefomgeving, altijd, wijken, korte, zitten, nieuw, hbo, invloed, kunt, welke, huur, kijken, vrede, toegankelijk

Niet in de overlap van de partijprogramma's,
n.v.t.

VVD

In de overlap van de partijprogramma's

Willen, overheid, ondernemers, werken, gaan, moeten, houden, groei, daarom, maken, regels, veiligheid, maar, nodig, zorgen, nederland, meer, kunnen, minder, zetten, nemen, beschermen, waarden, alleen, eigen, vrijheid, hebben, ervoor, economie, huis, veilig, kiezen, vrije, hier, geven, leggen, laten, wet, bijvoorbeeld, daarnaast, kijken, sterke, landen, beperken, criminele, beste, omdat, stimuleren, hard, manier, passen, krijgsmacht, doen, pakken, gebouwd, toekomst, zullen, europa, zelf, online, economische, blijven, tijd, groeien, verminderen, breiden, politie, lang, vanuit, procedures, organisaties, leveren, werkt, china, defensie, verhogen, rechtsstaat, aanpak, makkelijker, sterker, jaren, leraren, wereld, sneller, zorgverleners, meest, plek, helpen, toezicht, snel, staan, belangrijk, verbeteren, bijdragen, bouwen, wegen, fors, mogen, moet, maatregelen, uitkering, elk, zien, nieuwe, afspraken, strategische, investeringen, kamer, statushouders, vragen, rol, rusland, gemeente, schone, bouw, verduurzamen, één, verantwoordelijkheid, rekening, inzetten, zitten, stellen, mogelijk, vaak, versterken, cruciaal, sterk, school, politiek, informatie, stap, vluchtelingen, eerlijk, weg, termijn, tegelijkertijd, samenwerken, onvoldoende, extra, sectoren, vrouwen, goed, hoort, samenwerking, patiënten, risico, soms, industrie, loont, nederlanders, aantal, leven

Niet in de overlap van de partijprogramma's
n.v.t.

GL/PVDA

In de overlap van de partijprogramma's

Verkiezingsprogramma, gaan, samen, woningen, mensen, maken, zorgen, doen, betalen, nieuwe, investeren, kunnen, werk, hebben, krijgen, daarom, zetten, komt, goede, iedereen, recht, vooruit, meer, eerlijke, inkomen, gaat, publieke, veel, europa, kiezen, staan, bedrijven, pakken, gelijke, voldoende, werkgevers, versterken, kinderen, online, helpen, rechten, democratie, schone, discriminatie, alleen, leraren, financiering, rechtsstaat, hogere, jaren, grond, voorzieningen, betaalbare, verdienen, steeds, vaak, economie, wanneer, vast, grote, beschermen, grondstoffen, werknemers, bouwen, verduurzaming, sociaal, sterke, breiden, sociale, democratische, begint, toegang, onderwijs, kinderopvang, arbeidsmigranten, lange, media, onderzoek, mee, digitalisering, meest, afspraken, programma, veiligheid, naast, onafhankelijke, starters, kunt, leggen, jongeren, zorg, beperking, groene, verhogen, huur, school, werken, aanpak, samenwerking, soms, goed, afgelopen, druk, natuur, wonen, subsidies, slachtoffers, kosten, minder, komen, groot, regie, wijken, scholen, eerlijk, eerste, termijn, verbeteren, basis, vermogen, plek, hoort, hulp, sterker, krijgt, politie, lokale, nationaal, betekent, industrie, halen, hoge, stevig, ontwikkeling, tijd, vluchtelingen, kijken, kind, veilig, werkt, partijen, rekenen, autonomie, buiten, daarin, tussen, gezondheid, bestaan, toekomst, desinformatie, buurt, investeringen, vergroten, private, krachten, leren

Niet in de overlap van de partijprogramma's
n.v.t.

Factsheet voor coalitievorming

Potentiële coalitie: “kabinet over rechts” van CDA, D66, VVD, JA21, BBB

Tabel 1 Basisinformatie

	CDA	D66	VVD	JA21	BBB	Totaal
Aantal zetels	18	26	22	9	4	79
Levensbeschouwelijke achtergrond	Christen-democratisch	Liberaal	Liberaal	Conser-vartief liberaal	Rechts	
Samenwerkingsprofiel(en)	Groeps-gericht en struc-tuur-gericht	Groeps-gericht en struc-tuur-gericht	Eigen-bemoe-iers	Eigen-bemoe-iers	Eigen-bemoe-iers en struc-tuur-gericht	3
Gemiddeld koppelpercentage	--	--	--	--	--	78
Hoogste – laagste koppel%	--	--	--	--	--	8
Kroonjuwelenindex	95	84	89	43	48	--

Tabel 2 Koppelpercentages tussen de partijen

	CDA	D66	VVD	JA21	BBB
CDA		79	80	74	78
D66			80	72	78
VVD				78	80
JA21					76
BBB					

Samenvatting

Deze coalitie heeft een kleine meerderheid aan zetels in de Tweede Kamer. Hij omvat vier levensbeschouwelijke achtergronden en drie types samenwerkers en vertegenwoordigt daarmee de zienswijze van verschillende belangrijke groepen kiezers – maar alleen met een centrum-rechtse signatuur. De mate van overlap in de partijprogramma's is met 78% relatief hoog maar niet zo evenwichtig: de overlap tussen vooral CDA en D66 en in mindere mate BBB enerzijds en JA21 anderzijds is duidelijk lager dan tussen de andere partijen onderling. Voor D66 en VVD en vooral CDA komen veel van de belangrijkste woorden waarmee ze zich profileren ten opzichte van het gemiddelde partijprogramma (de 'kroonjuwelen') terug in de overlap tussen de partijprogramma's, maar niet allemaal. Als een bepaald woord niet in die overlap zit, betekent het dat het woord bij minstens één van de andere partijen niet in de top 1500 van meest gebruikte worden in het verkiezingsprogramma zit. Zo komt het voor D66 belangrijke 'groen' niet terug in de

overlap. Bij JA21 en BBB komt een aanzienlijk deel van de kroonjuwelen niet terug in de overlap. Die twee partijen hebben het dus deels over andere onderwerpen en gebruiken deels andere taal. Bij JA21 gaat dat onder andere om kernenergie, een streng migratiebeleid en een kleine rol voor de EU, bij de BBB over de agrarische sector en het bedingen van uitzonderingsregels in de EU.

Onderhandelingen zullen dus deels gaan over onderwerpen die voor één of twee partijen belangrijk zijn en voor de anderen niet. Dat maakt de kans reëel dat een deel van de doelen van de coalitie niet echt door alle partners worden gesteund. Ook kan de houding ten opzichte van Europese samenwerking een splijtzwam zijn, met CDA, D66 en VVD als duidelijke voorstanders en JA21 en BBB eerder als tegenstanders daarvan. Verder moet verwacht worden dat bij de afwegingen en keuzes vooral de belangen van kiezers uit het midden en van rechts worden meegewogen en veel minder die van kiezers ter linkerkant.

Qua onderlinge dynamiek moet er rekening mee worden gehouden dat VVD, JA21 en BBB onderling zullen blijven concurreren om de stem van eigenbemoeders – iets dat in het kabinet-Schoof ook gebeurde. Daarmee is er een reële kans dat er binnen het kabinet twee blokken ontstaan, met enerzijds CDA en D66 en anderzijds VVD, JA21 en BBB.

Uitgaand van de samenwerkingsprofielen zal deze coalitie moeite hebben om te komen tot collectieve maatschappelijke acties: CDA en D66 zijn hier voorstander van maar de ‘eigenbemoeders’-partijen hebben daar mee moeite mee vanwege onder andere regel- en belastingdruk. Dit is een extra potentiële breuklijn in deze coalitie. De VVD zal hier een cruciale rol spelen omdat die in het verkiezingsprogramma wel degelijk op een aantal punten pleit voor gezamenlijke actie op nationaal en internationaal niveau. Dat biedt BBB en JA21 de kans om zich als belangrijkste vertegenwoordigers van de ‘eigenbemoeders’ in deze coalitie te profileren.

Kroonjuwelwoorden per partij

(In afnemende volgorde van belang)

CDA

In de overlap van de partijprogramma's

Willen, keuzes, vertrouwen, bouwen, land, terug, zetten, samenleving, samen, werk, stimuleren, maken, europa, gemeenten, even, versterken, sociale, zorg, investeren, tussen, innovatie, werkgevers, kinderen, regionale, ontwikkelen, waarin, mogelijk, investeringen, doen, ruimte, via, basis, elkaar, termijn, betrokken, samenwerking, zekerheid, nodig, rol, jongeren, statushouders, regio, maatschappelijke, verantwoordelijkheid, gericht, aanpak, werken, zodat, zowel, arbeidsmigranten, vragen, regio's, financiële, belang, afspraken, perspectief, kansen, politiek, problemen, aandacht, economische, kwaliteit, rijk, vraagt, betere, dragen, leiden, rechtsstaat, ouders, nieuwe, delen, nemen, ander, gezinnen, huisvesting, wetgeving, vormen, mogelijkheden, inzet, zoveel, weerbaarheid, sterke, jaar, pakken, minder, defensie, regels, lange, regie, houden, één, china, democratische, internationaal, neemt, spelen, goede, inwoners, pensioen, sectoren, zoals, jonge, voeren, creëren, essentieel, passende, lang, name, normen, vanuit, juist, nationale, integratie, versnellen, ondersteunen, vrije, versterkt, schulden, welke, handhaving, makkelijker, bieden, arbeidsmarkt, zich, andere

Niet in de overlap van de partijprogramma's,

School, passen, nieuw, verduurzamen, leren, meedoen, provincies, halen, gezamenlijke, stevig, stappen, kunt, innovaties, gemeente

D66

In de overlap van de partijprogramma's

Mensen, ruimte, maakt, wil, kunnen, maken, daarom, leven, natuur, iedereen, én, toekomst, europa, want, democratie, zorgen, investeren, bouwen, goed, regels, wonen, meer, samen, kansen, geven, vaak, steden, nodig, hebben, overal, maar, technologie, ondernemers, sterke, werkt, verschillende, doen, werken, veel, recht, eerlijke, versterken, thuis, begint, zelf, kiezen,

makkelijker, geeft, plannen, innovatie, vinden, zekerheid, grote, één, problemen, geld, zorg, basis, druk, krijgt, internationaal, huis, bijvoorbeeld, energie, elke, schade, weten, vraagt, klimaat, belangrijk, krijgen, betere, eerste, weinig, tussen, helpt, plek, alles, studenten, kennis, vast, blijven, macht, sectoren, economie, oplossingen, vooral, per, hier, bieden, goede, wereld, minder, groeien, gebruiken, inwoners, eerlijk, werk, internationale, zorgt, tijd, sterk, rijk, stap, buiten, omdat, toegang, systeem, verbeteren, vaker, mee, vertrouwen, wijk, beter, samenwerking, vandaag, keuzes, waarin, kwaliteit, gezonde, termijn, lange, regie, daarvan, leefomgeving, altijd, wijken, korte, invloed, welke, kijken, vrede, toegankelijk

Niet in de overlap van de partijprogramma's,

Vooruitgang, gezondheid, groene, water, helpen, kwetsbare, kind, gelijke, sneller, schone, aantrekkelijker, desinformatie, zeker, leren, buurt, leraren, groen, halen, procedures, school, vooruit, sterker, loont, koninkrijk, bodem, soms, meedoen, morgen, zitten, nieuw, hbo, kunt, huur

VVD

In de overlap van de partijprogramma's

Willen, overheid, ondernemers, werken, gaan, moeten, houden, groei, daarom, maken, regels, veiligheid, maar, nodig, zorgen, nederland, meer, kunnen, minder, zetten, nemen, beschermen, waarden, alleen, eigen, vrijheid, hebben, ervoor, economie, huis, veilig, kiezen, vrije, hier, geven, leggen, laten, wet, bijvoorbeeld, daarnaast, kijken, sterke, landen, beperken, omdat, stimuleren, hard, manier, krijgsmacht, doen, pakken, toekomst, zullen, europa, zelf, economische, blijven, tijd, groeien, verminderen, politie, lang, vanuit, organisaties, leveren, werkt, china, defensie, rechtsstaat, aanpak, makkelijker, jaren, wereld, plek, toezicht, snel, staan, belangrijk, verbeteren, bijdragen, bouwen, fors, mogen, moet, maatregelen, zien, nieuwe, afspraken, strategische, investeringen, kamer, statushouders, vragen, rol, bouw, één, verantwoordelijkheid, rekening, inzetten, stellen, mogelijk, vaak, versterken, cruciaal, sterk, politiek, stap, vluchtelingen, eerlijk, weg, termijn, tegelijkertijd, onvoldoende, extra, sectoren, vrouwen, goed, hoort, samenwerking, risico, industrie, nederlanders, aantal, leven

Niet in de overlap van de partijprogramma's

Criminele, beste, passen, gebouwd, online, breiden, procedures, verhogen, sterker, leraren, sneller, zorgverleners, meest, helpen, wegen, uitkering, elk, rusland, gemeente, schone, verduurzamen, zitten, school, informatie, samenwerken, patiënten, soms, loont

JA21

In de overlap van de partijprogramma's

Wil, nederlandse, nederland, moet, staat, huidige, verkiezingsprogramma, maken, belang, plaats, migratie, maar, welvaart, samenleving, europese, veel, nationale, terugkeer, groei, regeldruk, tegelijkertijd, economische, druk, heeft, strategische, alleen, infrastructuur, ondernemers, beleid, achter, verder, minder, politie, daar, nederlanders, vanuit, asielzoekers, laten, centraal, geven, autonomie, eigen, systeem, juiste, daarmee, buiten, aantal, wet, jonge, uitvoering, jaren, extra, leidt, sector, hoge, zonder, name, afgelopen, veiligheid, beperken, fors, waarden, groeien, overheid, sterke, plannen, gezinnen, waardoor, stellen, waarin, belastingen, arbeidsmarkt, normen, steeds, aanpak, deel, manier, straat, cultuur, zowel, zorgt, landen, vorm, woningmarkt, studenten, afhankelijk, tijdelijke, krijgsmacht, benutten, oude, nemen, maatregelen, defensie, mag, weer, vertrouwen, daarnaast, levert, prioriteit, investeringen, zelfs, energie

Niet in de overlap van de partijprogramma's

ja21, dus, pleit, arbeidsmigratie, kernenergie, regelgeving, unie, lasten, immers, bbp, huiselijk, leerlingen, evrm, investering, bevolkingsgroei, ondanks, lagere, gen, box, betaalbaarheid, criminelen, einde, betreft, dient, soevereiniteit, invoering, woningnood, geweld, structurele, strikte, waarmee, juridische, moderniseren, asiel, minister, administratieve, bedrijfsleven,

technologische, personeel, ken, realiseren, rendement, debat, eenvoudige, tegenover, moderne, verdragen, hiervan, docent, onderschrijft, overheidsefficiëntie, asielmigratie, artikel, misdaad, toch, energienet, maximaal, conform, daartoe, gevolg, bovendien, ren, lidstaten, netcongestie, mogelijke, waarborgen, leraar, fossiele, bevolking, tijdens, legt, dienen, aantoonbaar, gevallen, heldere, banen, migratiebeleid, burger, blijkt, islamitische, uitbreiden, slotte, middels, belemmert, ver, ontstaan, introduceren, georganiseerde, kortere, kortom, wolf, voorwaarde, meningsuiting, oordeel, scherpe, meerwaarde, burgers, rechtspraak, trend, toepassing, belastingsysteem, praktijk, welvarend, nederlands, liggen, kabinetten, heid, nen, straffen, complexe, behoud, economisch, sturen, tekorten, prikkels, beëindigen, daders, ondermijning, wor, buitenlandbeleid, geopolitieke, gezinshereniging, onmogelijk, sprake, kerntaken, belangrijkste, ruim, belasten, handelsverdragen, uitgaven, efficiënter, zware, vervangen, docenten, juridisch, keer, waarna, levensgevaarlijke, intensiveren, scheelt, luchtruim, grondgebied, toezien, oorspronkelijk, één, modernisering, afwachting, westerse, opvang, miljoen, hoogste, toenemende, vangnet, belastingstelsel, aanscherpen, cyberveiligheid, compleet, kerntaak, collectieve, betrouwbaarheid, luchtvaart, trends, fiscale, transport, betrekking, duizenden, faciliteren, verankeren, lelylijn, cohesie, kader, focussen, handelsland, energiekosten, verdrag, begrotingsregels, kunstmatige, schetsen, alternatief, momenteel, vluchtelingenverdrag, terroristen, discussie, demografische, haven, enkel, logistiek, gebaseerd, voorspelbaar, betrouwbaar, jarenlange, realistische

BBB

In de overlap van de partijprogramma's

Wil, nederland, maar, moet, beleid, regio, verkiezingsprogramma, regionale, én, , plaats, ruimte, boeren, lokale, nationale, veiligheid, innovatie, defensie, zonder, kiest, regio's, belangrijk, vertrouwen, strategische, regels, kracht, belang, infrastructuur, zich, buiten, blijven, economische, vanuit, hoort, staat, samenwerking, vraagt, verdient, houden, werkt, gebieden, bedrijven, elkaar, landelijke, kleine, zowel, alleen, begint, ondernemers, omdat, vindt, vormen, ontwikkeling, waarin, juist, wonen, versterkt, mogelijk, overheid, zoveel, toegang, taal, kansen, goed, stimuleren, nodig, kosten, stap, leveren, autonomie, rol, voorop, mogelijkheid, voelen, leidt, blijft, gebied, onderzoek, steden, beperken, open, levert, verder, via, want, projecten, industrie, mensen, integratie, zet, weerbaarheid, respect, bijdragen, kennis, weg, sport, hand, krijgsmacht, neemt, groei, dagelijks, geldt, horen, essentieel, cultuur, aandacht, biedt, zelf, weten, gericht, actief, helpt, pensioen, nemen, ondersteunen, verantwoordelijkheid, doet, balans, betaalbaar

Niet in de overlap van de partijprogramma's

Bbb, hoofdstuk, behoud, water, stad, voedselzekerheid, platteland, bereikbaarheid, burgers, leefbaarheid, praktijk, vissers, verstand, voedsel, vakmanschap, strategisch, dorpen, woningbouw, waarde, dichtbij, behouden, gezond, koppen, agrarische, praktische, tradities, noaberschap, draagt, versterking, onderzoeken, dient, erkenning, telers, randstad, slagkracht, brussel, maatwerk, daardoor, duidelijke, uitbreiding, koers, haag, streven, geworteld, praktisch, telt, waardering, status, dorp, werkgelegenheid, modellen, tuinders, speelt, draagvlak, vakmensen, gemeenschappen, woont, bereikbaar, slimme, bestaanszekerheid, menselijke, nuchtere, daadwerkelijk, stabiliteit, ver, handelen, betrouwbaar, kleinschalige, maakindustrie, provincies, klimaatbeleid, provincie, onderhoud, eenvoud, economisch, aanvullende, realistisch, strikt, dankzij, haalbaar, praktijkonderwijs, streek, landbouwgrond, kader, actieve, spanningen, mkb, duidelijkheid, initiatieven, vitale, eerst, media, uitvoerbaar, conflicten, vergroot, structurele, behoefte, eenvoudiger, grenzen, beheer, zeer, gedwongen, militaire, investeringsbank, landbouw, zorgvuldig, visserij, nuchter, zoet, hervorming, airport, benut, kernen, maritieme, getoetst, gemeenschap, afhankelijkheid, agrarisch, derogatie, wlz, bijdrage, onmisbare, ondersteunt, procent, nadrukkelijk, vmbo, verbindt, fondsen, regionaal, zicht, erfgoed, zeeland, buurt, toch, hbo, doe, heid, gekeken, caribisch, natuurbeheer, interne, voortaan, geworden, wetenschap, hbo's, nabijheid, uitvoerbaarheid, vraagstukken, waterbeheer, ontsluiting, buitengebied, daad,

serieus, realiteit, midden, voedselvoorziening, verblijf, bevordert, verdwijnen, uitgaven, realisme, beweging, lijk, besluitvorming

Factsheet voor coalitievorming

Potentiële coalitie: “brede coalitie” van CDA, D66, JA21, GL/PVDA en SP

Tabel 1 Basisinformatie

	CDA	D66	JA21	GL/PVDA	SP	Totaal
Aantal zetels	18	26	9	20	3	76
Levensbeschouwelijke achtergrond	Christen-democratisch	Liberaal	Conser-vartief liberaal	Sociaal-demo-cratisch	Socia-listisch	
Samenwerkingsprofiel(en)	Groeps-gericht en struc-tuur-gericht	Groeps-gericht en struc-tuur-gericht	Eigen-bemoe-iers	Groeps-gericht en struc-tuur-gericht	Groeps-gericht	
Gemiddeld koppelpercentage	--	--	--	--	--	78
Hoogste – laagste koppel%	--	--	--	--	--	12
Kroonjuwelenindex	94	83	41	87	60	--

Tabel 2 Koppelpercentages tussen de partijen

	CDA	D66	JA21	GL/PVDA	SP
CDA		79	74	80	78
D66			72	82	82
JA21				75	75
GL/PVDA					84
SP					

Samenvatting

Deze coalitie heeft een kleine meerderheid aan zetels in de Tweede Kamer. Hij omvat vijf levensbeschouwelijke achtergronden en drie samenwerkingstypes en vertegenwoordigt daarmee de zienswijze van diverse belangrijke groepen kiezers. Qua politieke kleur zijn zowel het midden als de linker- en rechterzijde van het politieke spectrum vertegenwoordigd dus dit is een ‘brede coalitie’. De mate van overlap van de partijprogramma’s is met 78% relatief hoog maar niet echt evenwichtig. Tussen CDA, D66, GL/PVDA en SP is de onderlinge overlap duidelijk groter dan de overlap van ieder van deze partijen met JA21. Opvallend genoeg is de overlap tussen JA21 en GL/PVDA en SP wat groter dan die van JA21 met D66 – terwijl die laatste partijen beiden een liberale achtergrond hebben.

Voor CDA, GL/PVDA en in iets mindere mate D66 komen veel van de belangrijkste woorden waarmee ze zich profileren (de ‘kroonjuwelen’) terug in de grootste gemene deler ofwel overlap van de verkiezingsprogramma’s van de partijen in deze coalitie, maar niet allemaal. Als een

bepaald woord niet in die overlap zit, betekent het dat het woord bij minstens één van de andere partijen niet in de top 1500 van meest gebruikte woorden in het verkiezingsprogramma zit. Voor CDA komen onder andere China, statushouders, verduurzamen, weerbaarheid en provincies niet terug in de overlap en bij GL/PVDA onder andere gelijke, grondstoffen, verduurzaming en kinderopvang. Van D66 komen bijvoorbeeld groen, groene, schone, water, bodem en gezondheid, niet terug in de overlap. Bij de SP is de overlap al beduidend lager. Van hun kroonjuwelen ontbreken onder andere zeggenschap, socialistische, werkende, armoede, ongelijkheid, verdienmodel, misstanden, huurders, miljardairs, commerciële, uitbuiting, solidariteit, collectief, opvanglocaties en klassenjustitie in de grootste gemene deler van de programma's. Het laagst is de overlap bij JA21, waarvan kroonjuweelwoorden als arbeidsmigratie, asielmigratie, asielzoekers, gezinshereniging, vluchtelingenverdrag, kernenergie, lasten, regeldruk, criminelen, soevereiniteit, woningnood, verdragen, islamitische, wolf, belastingsysteem en terroristen niet in de overlap van de programma's te vinden zijn.

Onderhandelingen zouden naar verwachting dus deels gaan over onderwerpen die voor enkele partijen duidelijk belangrijker zijn dan voor de anderen. Dat brengt een risico met zich mee dat niet alle doelen van de coalitie echt gedragen worden door alle partners.

Qua onderlinge dynamiek zal er waarschijnlijk op een aantal thema's sprake zijn van een soort driehoeksverhouding. Op sociaal-economisch gebied bijvoorbeeld zal aan één punt JA21 vooral het geluid laten horen van conservatieven, ondernemers en eigenbemoeiers, aan een tweede punt zullen GL/PVDA en SP het duidelijkst het perspectief van werknemers, huurders en niet-werkenden vertegenwoordigen terwijl aan de derde punt CDA en D66 een middenpositie innemen. Op het gebied van milieu en klimaat zullen waarschijnlijk vooral GL/PVDA en D66 pleiten voor verduurzaming, zullen JA21 en SP het belang van economie en werkgelegenheid uitdragen en zal CDA een middenpositie innemen. Dit zou kunnen voorkomen dat er voortdurend binnen het kabinet polarisatie plaatsvindt en dat er juist door de variëteit aan achtergronden voldoende basis is om samen te komen tot beleid dat een breed draagvlak in de samenleving heeft.

Gezien de samenwerkingsprofielen zullen CDA, D66 en vooral GL/PVDA en SP een voorkeur hebben voor collectieve maatschappelijke acties terwijl JA21 daar vanuit het perspectief van eigenbemoeiers niet direct voorstander van is gezien de hogere regel- en belastingdruk die daarmee gepaard kan gaan. Hier zou JA21 dus de rol krijgen om te voorkomen dat de andere partijen te ver doorschieten – en daarmee de belangrijkste vertegenwoordiger voor de eigenbemoeiers onder de kiezers worden.

Grote vraag is natuurlijk of enerzijds SP, GL/PVDA en anderzijds JA21 in één coalitie plaats zouden willen nemen gezien hun grote ideologische verschillen op een aantal punten. Ieder van hen zal liever meedoen aan andere opties. Maar als in de loop van de formatie blijkt dat die niet mogelijk zijn, is zo'n brede coalitie voor ieder van deze partijen misschien wel het minste van twee kwaden en is er dan ineens voor ieder van hen ook wel wat te halen. Voor SP en GL/PVDA zou het betekenen dat er na jaren weer eens een links geluid in een kabinet te horen is en dat ze onder andere voor huurders, werknemers en niet-werkenden een aantal dingen kunnen verbeteren – daar is ook onder de andere partijen in deze coalitie genoeg draagvlak voor. Voor JA21 is het onder andere een kans om een strenger migratiebeleid te realiseren, waarvoor de programma's van de andere coalitiepartijen wel aanknopingspunten voor bevatten. Bovendien zou deelname aan een dergelijk kabinet een uitgelezen kans zijn om zichzelf te profileren als bestuurderspartij en als goed alternatief voor de VVD voor de kiezers aan de rechterkant van het politieke spectrum.

Kroonjuweelwoorden per partij

(In afnemende volgorde van belang)

CDA

In de overlap van de partijprogramma's

Willen, keuzes, , vertrouwen, bouwen, land, terug, zetten, samenleving, samen, werk, stimuleren, maken, europa, gemeenten, leven, versterken ,sociale, zorg, investeren, tussen, innovatie, werkgevers, kinderen, regionale, ontwikkelen, waarin, mogelijk, investeringen, doen, ruimte, via, basis, elkaar, termijn, betrokken, samenwerking, zekerheid, nodig, rol, jongeren, regio, maatschappelijke, verantwoordelijkheid, passen, gericht, aanpak, werken, zodat, zowel, arbeidsmigranten, vragen, regio's, financiële, belang, afspraken, perspectief, kansen, politiek, problemen, aandacht, economische, kwaliteit, rijk, vraagt, betere, dragen, leiden, rechtsstaat, ouders, nieuwe, delen, nemen, gezinnen, huisvesting, wetgeving, vormen, mogelijkheden, nieuw, inzet, zoveel, sterke, jaar, pakken, minder, regels, lange, regie, houden, één, democratische, internationaal, neemt, spelen, goede, inwoners, pensioen, sectoren, zoals, jonge, voeren, creëren, passende, lang, normen, vanuit, halen, gezamenlijke, juist, nationale, integratie, ondersteunen, vrije, versterkt, stappen, schulden, welke, handhaving, makkelijker, bieden, arbeidsmarkt, zich, andere

Niet in de overlap van de partijprogramma's

School, statushouders, ander, verduurzamen, leren, weerbaarheid, defensie, china, meedoen, essentieel, provincies, name, stevig, versnellen, kunt, innovaties, gemeente

D66

In de overlap van de partijprogramma's

Mensen, ruimte, maakt, wil, kunnen, maken, daarom, leven, natuur, iedereen, én, toekomst, europa, want, democratie, zorgen, investeren, bouwen, goed, regels, wonen, meer, samen, kansen, geven, vaak, steden, nodig, hebben, overal, maar, ondernemers, sterke, werkt, verschillende, doen, werken, veel, recht, eerlijke, versterken, thuis, begint, zelf, kiezen, makkelijker, geeft, plannen, , innovatie, vinden, zekerheid, grote, één, problemen, geld, zorg, basis, druk, krijgt, internationaal, huis, bijvoorbeeld, energie, elke, schade, weten, vraagt, klimaat, belangrijk, krijgen, betere, eerste, weinig, tussen, helpt, plek, alles, halen, studenten, kennis, vast, blijven, macht, sectoren, economie, oplossingen, vooral, per, hier, bieden, goede, wereld, minder, groeien, gebruiken, inwoners, eerlijk, werk, internationale, zorgt, tijd, sterk, rijk, stap, buiten, omdat, toegang, systeem, verbeteren, vaker, mee, vertrouwen, wijk, beter, samenwerking, keuzes, waarin, kwaliteit, gezonde, termijn, lange, regie, daarvan, leefomgeving, altijd, wijken, korte, zitten, nieuw, invloed, welke, kijken, vrede, toegankelijk

Niet in de overlap van de partijprogramma's

Vooruitgang, gezondheid, groene, water, technologie, helpen, kwetsbare, kind, gelijke, sneller, schone, aantrekkelijker, desinformatie, zeker, leren, buurt, leraren, groen, procedures, school, vooruit, sterker, loont, koninkrijk, bodem, soms, meedoen, vandaag, morgen, hbo, kunt, huur

JA21

In de overlap van de partijprogramma's

Wil, nederlandse, nederland, moet, staat, huidige, verkiezingsprogramma, maken, belang, plaats, migratie, maar, welvaart, samenleving, Europese, veel, nationale, terugkeer, groei, tegelijkertijd, economische, druk, heeft, strategische, alleen, infrastructuur, ondernemers, beleid, achter, verder, minder, politie, daar, Nederlanders, vanuit, laten, centraal, geven, autonomie, eigen, ,systeem daarmee, buiten, lagere, einde, aantal, wet, jonge, jaren, extra, structurele, leidt, sector, hoge, zonder, afgelopen, veiligheid, beperken, realiseren, fors, waarden, groeien, overheid, sterke, plannen, gezinnen, waardoor, stellen, waarin, arbeidsmarkt, normen, steeds, aanpak, deel, manier, straat, cultuur, zowel, zorgt, landen, vorm, studenten, afhankelijk, tijdelijke, oude, nemen, maatregelen, mag, weer, vertrouwen, daarnaast, investeringen, zelfs, energie

Niet in de overlap van de partijprogramma's

ja21, dus, pleit, arbeidsmigratie, kernenergie, regelgeving, unie, lasten, regeldruk, immers, bbp, huiselijk, asielzoekers, leerlingen, evrm, investering, juiste, bevolkingsgroei, ondanks, gen, box, betaalbaarheid, criminelen, betreft, dient, soevereiniteit, uitvoering, invoering, woningnood, geweld, strikte, waarmee, juridische, moderniseren, name, asiel, minister, administratieve, bedrijfsleven, technologische, personeel, ken, rendement, debat, eenvoudige, tegenover, moderne, verdragen, hiervan, docent, onderschrijft, overheidsefficiëntie, asielmigratie, artikel, misdaad, toch, energienet, belastingen, maximaal, conform, daartoe, gevolg, bovendien, ren, lidstaten, netcongestie, mogelijke, waarborgen, leraar, fossiele, bevolking, tijdens, legt, dienen, aantoonbaar, gevallen, heldere, banen, migratiebeleid, burger, blijkt, islamitische, uitbreiden, slotte, middels, belemmert, ver, ontstaan, introduceren, georganiseerde, kortere, kortom, wolf, voorwaarde, meningsuiting, oordeel, scherpe, meerwaarde, burgers, rechtspraak, trend, toepassing, belastingsysteem, praktijk, welvarend, nederlands, liggen, kabinetten, woningmarkt, heid, nen, straffen, complexe, behoud, economisch, sturen, tekorten, prikkels, beëindigen, daders, ondermijning, wor, buitenlandbeleid, krijgsmacht, geopolitieke, gezinshereniging, onmogelijk, sprake, kerntaken, belangrijkste, ruim, belasten, handelsverdragen, uitgaven, benutten, efficiënter, zware, vervangen, docenten, juridisch, keer, waarna, levensgevaarlijke, intensiveren, scheelt, luchtruim, grondgebied, toezien, oorspronkelijk, één, modernisering, afwachting, westerse, opvang, miljoen, hoogste, defensie, toenemende, vangnet, belastingstelsel, aanscherpen, cyberveiligheid, compleet, kerntaak, collectieve, betrouwbaarheid, luchtvaart, trends, fiscale, transport, betrekking, duizenden, faciliteren, verankeren, lelylijn, cohesie, kader, focussen, handelsland, energiekosten, verdrag, begrotingsregels, kunstmatige, sche, sen, alternatief, momenteel, vluchtelingenverdrag, terroristen, levert, discussie, prioriteit, demografische, haven, enkel, logistiek, gebaseerd, voorspelbaar, betrouwbaar, jarenlange, realistische

GL/PVDA

In de overlap van de partijprogramma's

Verkiezingsprogramma, gaan, samen, woningen, mensen, maken, zorgen, doen, betalen, nieuwe, investeren, kunnen, werk, hebben, krijgen, daarom, zetten, komt, goede, iedereen, recht, meer, eerlijke, inkomen, gaat, publieke, veel, europa, kiezen, staan, bedrijven, pakken, voldoende, werkgevers, versterken, kinderen, rechten, democratie, discriminatie, alleen, financiering, rechtsstaat, hogere, jaren, grond, voorzieningen, betaalbare, verdienen, steeds, vaak, economie, wanneer, vast, grote, beschermen, werknemers, bouwen, sociaal, sterke, sociale, democratische, begint, toegang, onderwijs, arbeidsmigranten, lange, onderzoek, mee, digitalisering, meest, afspraken, programma, veiligheid, naast, leggen, jongeren, zorg, beperking, werken, aanpak, samenwerking, goed, afgelopen, druk, natuur, wonen, subsidies, slachtoffers, kosten, minder, komen, groot, regie, wijken, scholen, eerlijk, eerste, termijn, verbeteren, basis, vermogen, plek, hoort, hulp, krijgt, politie, lokale, nationaal, betekent, industrie, halen, hoge, ontwikkeling, tijd, vluchtelingen, kijken, veilig, werkt, autonomie, buiten, tussen, bestaan, toekomst, investeringen, vergroten, private

Niet in de overlap van de partijprogramma's

Vooruit, gelijke, online, helpen, schone, leraren, grondstoffen, verduurzaming, breiden, kinderopvang, media, onafhankelijke, starters, kunt, groene, verhogen, huur, school, soms, sterker, stevig, kind, partijen, rekenen, daarin, gezondheid, desinformatie, buurt, krachten, leren

SP

In de overlap van de partijprogramma's

Mensen, zorgen, iedereen, moet, kunnen, investeren, moeten, recht, goede, bedrijven, krijgen, daarom, publieke, ervoor, voorkomen, werk, pakken, economie, zonder, goed, maar, openbaar, maken, weer, stoppen, programma, eerlijke, vervoer, tweede, voorzieningen, worden, mogen, samen, werknemers, werken, betalen, komen, gratis, komt, minder, geld, betaalbaar, terwijl, huis,

natuur, problemen, daarmee, kinderen, wonen, toegankelijk, hebben, krijgt, verdient, eerlijk, kennis, mag, grote, inkomen, boeren, einde, macht, jongeren, juist, deel, scholen, voeren, richten, elke, bouwen, direct, veilig, altijd, mens, kleine, sterke, verdienen, betaalbare, sociale, bestrijden, sport, laten, kiezen, beter, mee, gezond, zorgt, alleen, doen, verlagen, zodat, leven, financiële, markt, buurten, per, leiden, afhankelijk, werkt, steun, daar, kosten, gezonde, tijd, vluchtelingen, rechten, toekomst, zullen, energie, ieder, horen, aanpakken, gelijk, langer, arbeidsmigranten, centraal, private, beperking, toekomstige, plek, veel, kans

Niet in de overlap van de partijprogramma's

Procent, zeggenschap, winst, socialistische, concept, oktober, kamerverkiezingen, buurt, werkende, klasse, armoede, euro, ongelijkheid, niemand, verdienmodel, lonen, misstanden, loon, vluchten, gewone, organiseren, huurders, miljoen, schoon, miljardairs, kind, belasting, onafhankelijk, plekken, miljonairs, vermogens, wapens, boven, stop, commerciële, duizend, allemaal, aangepakt, leren, publiek, bovendien, kunt, handen, partij, toch, aandeelhouders, alternatieven, woning, hoeven, schone, collectief, bewoners, prijzen, vak, eten, werkdruk, arbeids, multinationals, zaken, elk, maanden, oplossing, dus, opvang, bereikbaar, uitbuiting, voortaan, nooit, helpen, kleinere, brengen, écht, levens, verdiend, hiervan, vrij, bedrag, arbeid, duurzaam, solidariteit, oorlogen, cao, minimumloon, verhogen, echte, inkomens, gezondheid, vervuiling, salaris, universiteit, garanderen, miljarden, verenigingen, accepteren, hoeft, oorlog, sterkere, bureaucratie, ketens, fundament, goedkoper, bestuurders, banken, klassen, cruciale, moderne, gaswinning, opvanglocaties, verzetten, opleiding, vergoedingen, panden, leegstand, asbest, basisproducten, platforms, plan, rijkste, winsten, waterstof, reizen, contact, vijf, Amerikaanse, lage, regeling, moment, breken, dure, huur, medicijnen, inkomstenbelasting, volwaardig, bodem, schonere, klimaatdoelen, studeren, honderd, klassenjustitie, datacentra, tweedeling, vakopleidingen, verbieden, lossen, ambtenaren, beslissingen, fraude, gezamenlijk, verboden, seksuele, bestaanszekerheid, belastinggeld, vakbonden, begroting, waarmee, vliegen, gronddoorzaken, tientallen, balans, verzamelen

Uitleg factsheets voor coalitievorming

In de factsheets wordt voor een bepaalde combinatie van politieke partijen een aantal criteria bij elkaar gezet die iets zeggen over het te verwachten functioneren van zo'n coalitie. Deze criteria bieden aanvullende informatie ten opzichte van gangbare begrippen als links, midden en rechts. Hieronder worden de criteria toegelicht.

Samenwerkingsprofielen

De *groepsgerichte samenwerkers* willen op zich best meedoen met een samenwerking, maar op voorwaarde dat voldoende anderen ook hun steentje bijdragen. De *structuurgerichte samenwerkers* willen meedoen op voorwaarde dat de samenwerking goed gestructureerd is en 'zwartrijders' en mensen die zich niet aan de regels houden kunnen worden aangepakt. De *eigenbemoeiers* willen alleen meedoen als ze voldoende loon naar werken krijgen en als mensen die minder bijdragen niet meer krijgen dan zij. Verder willen ze hun bijdrage vooral zelf kunnen vormgeven. En tot slot zijn er *intrinsiek gemotiveerde samenwerkers* die vrijwel altijd hun bijdrage leveren als het doel hen voldoende aanspreekt, ongeacht of ze er zelf persoonlijk voordeel aan hebben.

Veel mensen hebben een basisvoorkeur voor één van deze types. In een goede samenwerking werken alle vier de profielen mee en ontstaat er een gezonde onderlinge dynamiek, waarin de profielen elkaars sterke punten versterken en elkaars zwakke punten compenseren. De samenwerking als geheel levert dan ook voor iedereen voldoende voordeel op.

Ongeveer de helft van de politieke partijen profileert zich met één samenwerkingsprofiel, de anderen met een combinatie met twee profielen. Zie onderstaande tabel. Het kabinet-Schoof bestond geheel uit partijen die onder andere een profiel van eigenbemoeiers hadden.

Samenwerkingsprofielen politieke partijen

	Gematigde eigenbemoeiers	Hardline eigenbemoeiers	Groepsgerichte samenwerkers	Structuurgerichte samenwerkers	Intrinsiek gemotiveerde samenwerkers
VVD	ja				
NSC	ja			ja	
SGP	ja				
BBB		ja		ja	
PVV		ja			
JA21		ja			
FVD		ja			
50PLUS		ja			
GLPVDA			ja	ja	
SP			ja		
CDA			ja	ja	
D66			ja	ja	
CU			ja		ja
DENK				ja	
BIJ1				ja	
PVDD				ja	ja
VOLT					ja

Vetgedrukt: o.b.v. quick scan programma 2025; cursief o.b.v. programma's 2023

Koppelpercentages verkiezingsprogramma's

Eén manier om verkiezingsprogramma's gestructureerd te analyseren is door te kijken naar de woorden die gebruikt worden en hoe vaak die voorkomen. Deze 'woordfrequenties' zijn een soort vingerafdruk van een verkiezingsprogramma: ze geven aan welke onderwerpen een partij belangrijk vindt en welke taal een partij spreekt. Om te kijken in hoeverre de programma's van twee partijen op elkaar lijken kunnen de woordfrequenties met elkaar worden vergeleken: hoe groot is de overlap in de woorden die partijen gebruiken? Daartoe kunnen de woordenlijsten van twee programma's aan elkaar gekoppeld worden en kan een koppelpercentage worden berekend – waarbij woorden die vaker gebruikt worden zwaarder meetellen. Des te hoger het koppelpercentage, des te meer twee partijen dezelfde onderwerpen belangrijk vinden en dezelfde taal spreken. Ze hoeven het dan nog steeds niet over al die onderwerpen met elkaar eens te zijn, zoals bij een woord als 'hypotheekrente-af trek' bij GL/PVDA en VVD.

Het is een ruwe maatstaf, maar in de praktijk werkt het verrassend goed. Zo is het koppelpercentage het laagst tussen de programma's van PVV en DENK (55%) en het hoogst tussen GL/PVDA en SP (84%). Verder is het gemiddelde percentage ten opzichte van de programma's van alle andere partijen het laagst bij PVV (59%) en 50PLUS (61%) en het hoogst bij VVD, NSC, GL/PVDA en SP (77%)

Koppelpercentages tussen de programma's van politieke partijen 2025																			
	50PLUS	VVD	BBB	PVV	NSC	GLPVDA	CDA	D66	JA21	VOLT	PVDD	DENK	BIJ1	CU	SGP	SP	FVD		
50PLUS		65	62	49	65	64	62	62	59	63	62	55	56	62	61	64	58		
VVD			80	64	82	82	80	80	78	81	78	70	73	80	77	82	73		
BBB				59	80	79	78	78	76	80	78	65	71	79	77	79	72		
PVV					60	62	57	59	60	58	61	55	56	59	58	63	61		
NSC						82	81	80	77	82	79	69	74	81	78	80	74		
GLPVDA							80	82	75	82	81	71	77	81	77	84	72		
CDA								79	74	80	75	68	70	80	75	78	68		
D66									72	82	79	67	73	80	75	82	69		
JA21										76	73	65	68	75	74	75	71		
VOLT											82	69	76	81	78	81	72		
PVDD												68	76	80	78	83	70		
DENK													68	68	68	70	61		
BIJ1														73	70	78	67		
CU															80	80	71		
SGP																75	68		
SP																	73		
FVD																			
Gemiddeld	61	77	74	59	77	77	74	75	72	76	75	66	70	76	73	77	69		

Kroonjuwelenindex

Met de woordfrequenties kan ook gekeken worden met welke woorden een partij zich het meest onderscheidt van de andere partijen. Daarvoor kan dan eerst de gemiddelde woordfrequentie worden berekend van alle partijprogramma's samen, waarna gekeken kan worden welke woorden een partij vaker gebruikt dan de gemiddelde partij. De 25% belangrijkste woorden per partij heb ik aangemerkt als de 'kroonjuweelwoorden'. Uit diverse analyses is naar voren gekomen dat als je die woorden opzoekt in het programma van de betreffende partij je inderdaad meestal terecht komt bij de standpunten waarmee ze zich onderscheiden. Het is overigens niet helemaal waterdicht: er komen regelmatig 'false positives' voor, bijvoorbeeld als een woord onderaan iedere bladzij wordt afgedrukt in een voetregel. Of als een partij een synoniem gebruikt voor een woord dat door de andere partijen vaker gebruikt wordt, zoals docent in plaats van leraar. Maar door naar de belangrijkste 25% te kijken blijven er genoeg echt onderscheidende woorden over. Overigens geldt dat partijen met een lager koppelpercentage tussen de partijprogramma's in de praktijk méér kroonjuweelwoorden hebben. Het lijstje van 25% belangrijkste kroonjuweelwoorden telt bij partijen als PVV, FVD, BBB maar ook bijvoorbeeld PVDD en CU rond de 300 woorden, terwijl het bij VVD, CDA, GL/PVDA en D66 om circa 150 woorden gaat. De programma's van die laatste partijen liggen dus dicht bij het gemiddelde van alle partijen samen.

Vervolgens kan de kroonjuwelenindex worden bepaald door voor een specifieke coalitie te kijken welke woorden er in de ‘grootste gemende deler’ van hun verkiezingsprogramma zitten, dus in de overlap van hun woordfrequenties. Als een bepaald woord niet in die overlap zit, betekent het dat het woord bij minstens één van de andere partijen niet in de top 1500 van meest gebruikte woorden in het verkiezingsprogramma zit. Als alle kroonjuweelwoorden van een partij in die overlap zitten, komt de kroonjuwelenindex voor die partij bij die coalitie uit op 100. Des te meer kroonjuweelwoorden niet in de overlap zitten, des te verder onder de 100 de index uitkomt. En woorden tellen zwaarder mee naarmate het verschil ten opzichte van het gemiddelde partijprogramma groter is – en ze dus kennelijk belangrijker zijn voor de betreffende partij.

Levensbeschouwelijke achtergrond

Veel partijen hebben een duidelijke achtergrond qua levensbeschouwing, bijvoorbeeld christen-democratisch, liberaal, sociaal-democratisch, conservatief, socialistisch of christelijk. Niet iedere partij heeft overigens even duidelijk zo’n specifieke achtergrond. Daar waar zo’n signatuur wel duidelijk aanwezig is, is het goed om dit ook mee te nemen bij het bepalen hoe divers een coalitie is qua kenmerken en achtergrond en wat het kan betekenen voor de mogelijke dynamiek in een bepaald kabinet.